

При складанні плану повного експерименту попередньо визначали рівні варіювання та їх інтервали (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні варіювання факторів

Фактори		Рівні факторів	
		- 1	+ 1
Ціновий ризик	$A(X_1)$	- 0,75	1,25
Доходність активу(%)	$B(X_2)$	- 20	70
Фактор часу (періоди) (роки)	$C(X_3)$	- 1	5
Витрати (%)	$D(X_4)$	- 15	50
Ліквідність активів (%)	$E(X_5)$	- 10	20

Після побудови матриці вихідних даних для багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу були знайдені коефіцієнти регресії моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Регресійний аналіз

Multiple Regression Analysis				
Dependent variable: Var_1				
Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	41.3703	6.90108	5.99476	0.0001
Factor_A	4.67074	3.78731	1.23326	0.2457
Factor_B	0.101328	0.0984417	1.02932	0.3276
Factor_C	1.37432	1.2221	1.12456	0.2870
Factor_D	1.1288	0.796793	1.41668	0.1870
Factor_E	1.55519	1.58724	0.979812	0.3503

Статистична оцінка результатів експерименту дозволила побудувати рівняння регресії яке характеризує зв'язок між ознаками:

$$\text{Var}_1 \text{ до } 41.3703 + 4.67074 * \text{Factor}_A + 0.101328 * \text{Factor}_B + 1.37432 * \text{Factor}_C + 1.1288 * \text{Factor}_D - 1.55519 * \text{Factor}_E$$

Результати проведеного дослідження показали зв'язки у 95% між визначеними факторами. Коефіцієнт множинної детермінації $R^2 = 0,79$ % показує, що варіація платоспроможності в зв'язку із зміною розглядуваних факторів, становить 79%. Тісноту зв'язку між ризиком і факторами, характеризуються коефіцієнтами кореляції.

Також отримана модель підтвердила, що слід інвестувати капітал на короткий проміжок часу. Оскільки ризик в значній степені є сприйняттям, а сприйняття є функцією довжини інвестиційного горизонту.

Запропонована модель оцінки ризику дозволяє:

- визначати об'єм ризику на різних інвестиційних горизонтах;
- спрощенні розрахунки щодо оцінки ризику інвестиційного портфелю;
- отримати достовірність результатів з ймовірністю у 95%;
- розроблення механізму захисту інвесторів від ризику його вкладень.

Таким чином з вищезрозглянутого можна зробити наступні висновки:

Доцільним є дослідження найбільш придатного до впровадження досвіду зарубіжних країн на різних етапах становлення ринку похідних фінансових інструментів з урахуванням сучасної національної специфіки української економіки.

Підвищення ефективності функціонування ринку цінних паперів в Україні неможливе без чіткого визначення основних напрямів його подальшого розвитку. Такими напрямками мають бути наступні заходи:

1. Створення команди фінансових інженерів у комерційному банку, це дозволить:

- визначитись з правовим статусом деяких фінансових інструментів, оскільки різноманіття акцій, облигацій, різних «вторинних цінних паперів» досягає великих розмірів.

- при формуванні відповідної інфраструктури має стати бюро кредитних історій, це змінить відношення іноземних інвесторів;

- широке надання інформації про фінансові інструменти, як юридичним так і фізичним особам;

- проведення семінарів та регулярні публікації в періодичних виданнях.

2. Необхідно запровадити нові моделі захисту фінансових інструментів від ризику, які працюють в умовах економічної кризи.

3. Сучасний стан фондового ринку України вимагає створення нових фінансових інструментів, які б не ускладнювали економічні відносини та викликали довіру інвесторів.

Таким чином, розвиваючи фінансовий інжиніринг, комерційні банки будуть мати можливість: приймати нові фінансові рішення; розширювати можливості інвестування; залучати інвесторів; створювати умови усім учасникам ринку працювати з мінімальними ризиками; отримувати прибуток від операцій з цінними паперами.

Список джерел

1. Мармоза А.Т. Практикум з теорії статистики. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 344 с.
2. Маршалл Джон Ф., Бансал Випул К. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 784 с.

І. Кукурудза

академік АЕН України
м. Черкаси

ЗАКОН ТЕНДЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ДО ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ І НАСЛІДКИ ДІЇ

Постановка проблеми. В останні 10-15 років всі економічні, соціальні, політичні та культурні відносини на національному, регіональному і світовому рівнях розглядаються крізь призму глобалізації. Глобалізація економіки стала одним з найважливіших чинників, що

визначають історичний поступ людської цивілізації, в тому числі й української. З огляду на це тема нашого дослідження є достатньо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За порівняно нетривалий період проблемам економічної гло-

балізації присвятили свої дослідження такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Бабурина, О. Білорус, В. Бубликов, М. Валлерстайн, М. Інтрілігейтор, С. Карпов, Г. Колодко, Д. Лук'яненко, В. Пантін, У. Хаттон, А. Чухно, Ю. Шамрай та багато інших. Всі вони чимало уваги приділили з'ясуванню сутності та наслідків процесу економічної глобалізації, здійснили цікаві розвідки щодо перспектив розвитку цього феномена. Водночас ми не можемо не відзначити, що вітчизняна та зарубіжна наукова думка поки що не виробила єдиних підходів щодо строків і чинників зародження та розвитку процесу економічної глобалізації, не визначила характер співвідносності цього останнього з системою законів розвитку світового господарства. У працях вітчизняних вчених не знайшли належного висвітлення виклики та перспективи економічної глобалізації для України.

Мета статті. Аргументувати дію закону тенденції національних економік до глобалізації і на його основі розкрити окремі дискусійні аспекти визначень сутності глобалізації економіки та проаналізувати основні її виклики і перспективи для України.

Виклад основного матеріалу. Світове господарство функціонує і розвивається на основі використання дії системи економічних законів, серед яких, на наш погляд, необхідно виокремити закон тенденції національних економік до глобалізації. Економічний зміст цього закону полягає в тому, що він виражає внутрішньо необхідні, істотні та стійкі взаємозв'язки і взаємозалежності між національними ринками товарів, капіталу, робочої сили, технології та інформації, які (взаємозв'язки і взаємозалежності) обумовлюють процеси лібералізації, інтеграції та формування одного взаємозалежного всесвітнього ринку. Охоплюючи продуктивні сили і виробничі відносини, дія цього закону приводить до того, що світова економіка перестає бути простою сукупністю національних економік: вона поступово перетворюється у єдиний загальносвітовий господарський комплекс з національними та регіональними секторами. В ієрархії законів розвитку світового господарства закон тенденції національних економік до глобалізації, виражаючи найбільш глибокі зв'язки між продуктивними силами та виробничими відносинами і визначаючи мету процесу глобалізації, виступає практично в ролі основного економічного закону світового господарства.

Хоча В. Ленін і не використовував термін «глобалізація», проте саме він в цілому ряді праць вперше звернув увагу на сам зміст закону тенденції національних економік до глобалізації. Так, в Тезах до II Конгресу Комуністичного Інтернаціоналу він писав про «тенденцію до створення єдиного, за загальним планом регульованого, .. всесвітнього господарства як цілого, тенденцію, яка цілком виразно виявлена вже при капіталізмі і безумовно має далі розвиватися...» [1, с. 156].

Оскільки закон і сутність поняття однопорядкові, остільки визначення сутності процесу економічної глобалізації має узгоджуватись із змістом закону тенденції національних економік до глобалізації. Співставляючи вище наведене висловлювання В. Леніна з безліччю тих, які появились в останні десятиріччя, ми дійшли висновку, що саме воно чітко, містко і повно відображає сутність феномена глобалізації економіки. Це, по-перше. По-друге, воно не претендує на істину у вищій інстанції і не заперечує можливості існування концепції «трьох хвиль глобалізації» Г. Колодко [2], концепції «трьох етапів розширення глобалізації» І. Валлерстайна [3], концепції «трьох циклів і хвиль глобалізації» В. Пантіна [4], а також поглядів на глобалізацію таких відомих українських вчених, як О. Білорус [5], Д. Лук'яненко [6],

А. Чухно [7] та інші. Всі вони, акцентуючи увагу на тій чи іншій стороні процесу економічної глобалізації, фактично доповнюють, розвивають ленінське визначення сутності цього явища. В цьому зв'язку ми вважаємо некоректними ті висловлювання, в яких проглядається претензія на істину у вищій інстанції [2, с. 152; 8, с. 13].

Позитивно ставлячись до багатоманітності визначень власне глобалізації, ми не можемо не привертнути увагу наукової громадськості до окремих дискусійних моментів щодо розвитку, наслідків та перспектив цього феномена на теренах світового, в тому числі й вітчизняного господарства. Скажімо, згадуваний нами Г. Колодко під глобалізацією економіки розуміє історичний і спонтанний процес лібералізації і йдучої вслід за нею інтеграції ринків товарів, капіталу і робочої сили, технології та інформації в один взаємозалежний всесвітній ринок [2, с. 132]. Важко відмовити в точності формулювання сутнісних рис нинішнього етапу процесу глобалізації, таких, наприклад, як інтеграція ринків товарів, капіталу, робочої сили, технології та інформації в один взаємозалежний всесвітній ринок. В цій частині формулювання перегукується з тими, які дають практично всі сучасні дослідники, в тому числі й ті, котрі представляють такі авторитетні світові інститути, як Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Міжнародний форум глобалізації тощо. Не викликає заперечень і те, що цей процес є історичним, адже сам закон тенденції національних економік до глобалізації носить історичний характер: він почав діяти лише на певному етапі розвитку продуктивних сил і суспільного поділу праці.

Однак ми вважаємо, доволі дискусійним твердження, що процеси глобалізації та інтеграції є спонтанними. Проводячи аналогію між рівнем інтеграції п'ятдесяти досить різних територій, на базі яких склалися Сполучені Штати Америки, і майбутнім світоустроєм, Г. Колодко мовби не бачить того, що лібералізація в межах нинішніх США не тільки регулювалася, а й здійснювалася із застосуванням найгрубішої військової сили. Лібералізація та інтеграція в Євросоюзі здійснювалася і здійснюється сьогодні також далеко неспонтанно. Чи, можливо, в Радянському Союзі, в тій же Польській Народній Республіці на межі 80-х-90-х років минулого століття лібералізація носила спонтанний характер?

Але якщо про спонтанність процесу глобалізації можна дискутувати, маючи на увазі ту обставину, що ступінь втягнення національних економік у світогосподарські зв'язки залежить від рівня розвитку продуктивних сил і поділу праці, то цього неможливо сказати про такий атрибут глобалізації, як лібералізація. Невже насправді розвинуті країни настільки лібералізовані, що будь-який господарюючий суб'єкт будь-якої держави може вільно входити у виробничі, торговельні, фінансові, інвестиційні, технологічні, організаційні та інші зв'язки з господарюючими суб'єктами згаданих країн? Щоправда, сказавши про лібералізацію як один із багатьох атрибутів глобалізації, Г. Колодко, мовби згадавши про реальний стан в еталонних, на його погляд, країнах, роз'яснює, що лібералізацію необхідно розглядати передусім як свободу в сфері ціноутворення, свободу входження у взаємні відносини з партнерами, але не як нерегульований вхід і вихід з бізнесу [2, с. 136].

Отже, стає очевидним, що лібералізація – процес неспонтанний. А раз так, то і глобалізацію навряд чи правомірно називати спонтанною. Такі суперечності не виникатимуть, якщо до визначення сутності процесу глобалізації підходити з врахуванням дії закону тенденції національних економік до глобалізації. Хоча розглядуваний нами закон, як і всі інші економічні закони, носить об'єктивний характер, він виник, розвинувся і функціонує лише в процесі економічної діяльності

людей (у виробництві, розподілі, обміні та споживанні). А це означає, що окремі держави, національні підприємства та об'єднання, міжнародні економічні організації, регіональні інтеграційні об'єднання, виходячи із своїх власних економічних інтересів, в той чи інший проміжок часу можуть свідомо діяти з метою домінування однієї із сторін діалектичної єдності національного та інтернаціонального. Тобто вони можуть діяти або в напрямі прискорення та поглиблення інтернаціоналізації і глобалізації, або ж гальмувати їх.

Припустимо, що ми все-таки погоджуємось з твердженням Г. Колодко про спонтанність лібералізації і відповідно інтеграції та глобалізації. Поступивши таким чином, ми були б вимушені шукати пояснення протиріччю між твердженням про спонтанність лібералізації, інтеграції та глобалізації, з одного боку, і баченням автором (Г. Колодко) тих факторів, які просували або гальмували згадані процеси. Так, виокремлюючи фази (хвилі) процесу глобалізації, Г. Колодко пов'язує становлення і розвиток кожної фази з процесами, далеко неспонтанними. Перша фаза глобалізації, на його думку, виникла в результаті великих географічних відкриттів на рубежі XV-XVI століть; друга, що тривала до 1913 року, пов'язана з епохою науково-технічних відкриттів та винаходів. «Ці фази глобалізації, – цілком правильно пише Г. Колодко, – увінчалися формуванням світової системи капіталізму та колоніалізму» [2, с. 150]. Невже і колоніальна система сформувалася спонтанно?

Прочитавши про дві фази глобалізації, читач може подумати, що після 1913 року розпочалася третя фаза глобалізації. Проте Г. Колодко вважає, що вона розпочалася на межі 80-х-90-х років. А що було в період між 1914-м і кінцем 80-х років? На думку цитованого нами автора, були «безчасся», «летаргічний сон», «замороженість», «розрив» процесу глобалізації [2, с. 151-152]. Він вважає, що все це відбулося тільки тому, що соціалістичні економіки не відкривались для ліберальних контактів з «першим світом», тобто з розвинутими капіталістичними країнами, а також тому, що «так званий третій світ виступав за некапіталістичний шлях розвитку, в ряді випадків зв'язуючись – не тільки в політичному та військовому відношенні, а й економічно – з блоком соціалістичних країн» [2, с. 151].

Як бачимо, вчений відмовляє глобалізації тільки тому, що на політичній карті світу появився Радянський Союз та інші соціалістичні країни, а пізніше і держави соціалістичної орієнтації. Виходить, що в цей період перестав діяти закон тенденції національних економік до глобалізації, не було тяготіння економік різних країн, а якщо хочете, різних світів до зближення і не вживалося жодних дій з боку керівників цих країн з метою посилення та поглиблення процесів інтеграції, а отже, і глобалізації. Більше того, Г. Колодко дуже боляче сприймає висловлювання тих західних вчених, котрі в умовах розколу світу на дві системи не бачать ні «безчасся», ні «замороженості» в розвитку процесу глобалізації [9]. Так він вигукує: «Як же можна в таких умовах говорити про глобалізацію?» [2, с. 152].

На наш погляд, не тільки можна, а й треба говорити, хоча б тому, що в цей період в результаті дії закону тенденції національних економік до глобалізації, «другий світ» (так Г. Колодко називає соціалістичні країни) істотно просунувся в справі інтеграції та глобалізації, створивши Раду Економічної Взаємодопомоги, яка розвивалася практично в тому ж напрямі, що і Євросоюз. Це, по-перше. По-друге, якщо наш опонент визнає, що в «60-і роки на нових принципах включались у більш широкий оборот економіки незалежних країн, що виходили з тіні колоніалізму» [2, с. 151], то не можна було не сказати, що цей вихід став можливим у значній мірі завдяки

«другому світові» і дії розглядуваного нами закону. І нарешті, по-третє, задля об'єктивності варто було згадати блокаду нового світу, що тільки народжувався, і з котрого світу виходила горезвісна Директива Даллеса про устрій взаємовідносин між народами після Другої світової війни. Але навіть в таких умовах дія закону тенденції національних економік до глобалізації змушувала лідерів усіх «трьох світів» діяти в напрямі глобалізації.

Проте найбільш цікавим щодо суперечностей в тлумаченні Г. Колодко окремих аспектів глобалізації видається те, що після багатьох висловлювань про спонтанність цього процесу він закликає і в нинішньому, і в XXII століттях, і в більш далекій перспективі зробити все, щоб глобалізація ставала «все менш спонтанною та хаотичною і все більше скоординованою та керованою» [2, 160]. При цьому навіть звучить заклик «взяти свою долю у свої руки. Не варто залишати її чужій, особливо горезвісній невідомій руці» [2, с. 161].

Г. Колодко неодинокий в баченні «розриву» процесу глобалізації. З ним солідаризується Ю. Шамрай, котрий пише, що Перша світова війна і Жовтнева революція, розколовши світ на дві системи, перервали процес глобалізації [10, 23]. Проте якщо у Г. Колодко чітко та однозначно визначені причини і хронологічні межі «розриву», то у Ю. Шамрая подібна чіткість відсутня. Так, заявивши, що процес глобалізації був перерваний розколом світу на дві системи, він далі пише про те, що друга хвиля глобалізації почалась в кінці 70-х років. А хіба на той період вже не було розколу світу на дві системи?

Неможливість розвитку процесу глобалізації пов'язує з розколом світу на дві системи і С. Карпов. Він вважає, що глобалізація економіки розпочалася з моменту краху СРСР і реального соціалізму, що привів до подолання розколу світу на дві системи на початку останнього десятиріччя XX століття. Раніше надання інтернаціоналізації господарського життя глобального характеру, наголошує вчений, було неможливим [11, с. 6]. Схожих поглядів дотримуються і деякі інші автори.

І ми ніскільки не заперечуємо право на існування цих поглядів. Проте, як на нашу думку, той, хто відстоює їх, мав би прояснити свою позицію щодо Китаю, В'єтнаму, Корейської Народно-Демократичної Республіки та Куби. Адже в цих країнах має місце типовий перехідний період від капіталізму до соціалізму, якщо хочете, друге видання ленінської нової економічної політики (НЕПу). Якщо бути об'єктивним і послідовним, то треба було визнати, що і в останнє десятиріччя XX століття, і в XXI столітті світ продовжує бути розколотим на дві системи. А це означає, що пов'язувати уповільнення чи прискорення процесу глобалізації з розколом світу, як мінімум, некоректно. Треба шукати справжні причини різної інтенсивності прояву закону тенденції національних економік до глобалізації. Вони кореняться не тільки в рівнях розвитку продуктивних сил і суспільного поділу праці. На певних етапах історичного розвитку ці останні можуть доповнюватися багатьма іншими. Скажімо, із середини 50-х років XX століття це було розгортання науково-технічної революції, необхідність об'єднання зусиль багатьох країн з метою вирішення глобальних проблем, потреба у міжнародній спеціалізації та кооперації виробництва заради розвитку і підвищення ефективності національної економіки тощо. До них слід віднести і ті, які професор економіки та політології, директор Центру міжнародних досліджень Каліфорнійського університету М. Інтрілігейтор називає джерелами глобалізації. По-перше, це технологічний прогрес, що привів до різкого скорочення транспортних і комунікаційних затрат

на обробку, зберігання та використання інформації. По-друге, це лібералізація торгівлі та інші форми лібералізації, що викликали обмеження політики протекціонізму і зробили світову торгівлю більш вільною. По-третє, це значне розширення сфери діяльності організацій (мається на увазі національний, багатонаціональний, міжнародний і глобальний рівень). По-четверте, це глобальна односторонність щодо оцінки ринкової економіки та системи вільної торгівлі [12, с. 12].

Безумовно, інтенсивність кожного із згаданих чинників (джерел) глобалізації була різною на різних етапах розвитку світового господарства і навіть могла розвиватися в протилежному напрямі. Скажімо, до Жовтневої революції, коли не було розколу світу на дві системи, рівень глобальної односторонності щодо оцінки ринкової економіки та системи вільної торгівлі був більш високим, ніж маємо сьогодні, проте процес глобалізації не мав всеохоплюючого, визначального впливу на економіку та інші сфери життєдіяльності. Цілком очевидно, що в останні два десятиріччя цього досягнуто, головним чином, завдяки високому рівню перших трьох джерел глобалізації. Не поділяючи точки зору згаданих авторів щодо спонтанності процесу глобалізації та зв'язку останнього з розколом світу на дві системи, водночас вважаємо, що в їхніх дослідженнях є чимало такого, з чим не можна не погодитись і до чого ми ще не раз будемо звертатися. Так, з врахуванням того, що процес глобалізації не є спонтанним, видаються цілком слушними твердження про те, що глобалізація викликає як позитивні, так і негативні соціально-економічні та політичні наслідки. На думку М. Інтрілейгейтора, позитивні аспекти пов'язані з ефектом конкуренції, негативні – з потенційними конфліктами на різних рівнях і різного походження [12, с. 12]. При цьому слід мати на увазі, що характер наслідків зумовлює не сама по собі дія об'єктивного закону тенденції національних економік до глобалізації, не сам по собі процес глобалізації, а характер їх використання суб'єктами світового господарства в певних економічних інтересах. Справа в тому, що згадані нами суб'єкти світового господарства є заодно і основними суб'єктами привласнення результатів глобалізованої економіки.

Скажімо, Україна відчула ефект конкуренції, як тільки здійснила лібералізацію зовнішньої торгівлі в ході ринкових перетворень, а пізніше – коли, в результаті вступу до Світової Організації Торгівлі ще більше відкрила свій внутрішній ринок для іноземного виробника і забезпечила більш можливість для виходу на ринки зарубіжних країн вітчизняним виробникам. Більш повне включення України у процеси глобалізації стало потужним стимулом реформування торговельного режиму країни, формування прозорості і передбачуваної регуляторної політики, послаблення тарифних і нетарифних бар'єрів між національними ринками окремих країн і, безумовно, сприяло розвитку вітчизняного підприємництва, в тому числі і через вихід на зовнішні ринки.

Однак, діючи в напрямі активізації участі України у процесах глобалізації, керівництво держави не врахувало той факт, що, як зазначає Г. Колодко, «більше всіх від глобалізації виграють сильніші в економічному та політичному відношенні держави...» [13, с. 42]. Причому ця закономірність спостерігалась на кожній хвилі глобалізації. На першій (за Г. Колодко, XV-XVI століття) більш розвинуті країни сформували світову систему капіталізму та колоніалізму, що дозволило протягом кількох століть грабувати менш розвинуті країни. На другій, яку Г. Колодко пов'язує з великими науково-технічними відкриттями та винаходами, хоча точніше було б пов'язати її з переростанням капіталізму вільної конкуренції в монополістичний капіталізм, появилися

монополії, які здійснили економічний поділ світу і забезпечили виникнення фінансового капіталу та фінансової олігархії, яка, за умови завершення територіального поділу світу розпочала боротьбу за його переділ. Монополії, як відомо, також виникли не в колоніях, а в метрополіях – найбільш розвинених країнах.

В третій хвилі глобалізації також є зацікавлені суб'єкти. Відомий дослідник проблем глобалізації У. Хаттон зазначає, що «неправильно характеризувати глобалізацію як політично нейтральну реальність, яка бере початок в інформаційно-комунікаційних технологіях і безіменних силах, що виступають на користь лібералізації торгівлі та фінансів». Вчений наводить переконливі аргументи на користь тези, що глобалізація була інсценована Сполученими Штатами на основі використання низки принципів, серед яких і ринкові засоби регулювання економічних проблем, що відповідає американським інтересам [14, с. 225-226]. До такого висновку приходять й інші вчені та політики [8, с. 13].

Поспішніший вступ України до СОТ призвів до того, що поряд з деякими вигодами, національна економіка зіткнулася з низкою проблем, таких зокрема, як постійне зростання від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Так, у 2011 році воно становило понад 6,7 млрд. дол. Приєднання до СОТ обернулось закриттям багатьох українських підприємств, величезними втратами для державного бюджету і ліквідацією понад 500 тисяч робочих місць [16, с. 2]. Найбільший негативний вплив від подальшого відкриття внутрішнього ринку проявився в період фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. Національні виробники змушені були залишати ринок, не витримавши конкуренції в умовах напливу іноземних товарів. Агропромисловий комплекс, машинобудування та деякі інші галузі економіки опинилися на межі краху. Про це заявили у відкритому листі на ім'я прем'єр-міністра України М. Азарова представники асоціацій різних галузей економіки [17, с. 2].

Виражаючи внутрішню необхідність, стійкі та істотні зв'язки між національними продуктивними силами і продуктивними силами світового господарства як цілого, закон тенденції національних економік до глобалізації усуває бар'єри між національним і світовим ринками робочої сили і цим дає кожній із сторін відчутні конкурентні переваги, сприяючи при цьому посиленню та поглибленню процесів глобалізації. Такий висновок випливає з того, що не тільки глобалізація світового розвитку посприяла «відкриттю» національних ринків робочої сили, а й «відкриття» останніх, в свою чергу, зробило і продовжує робити зворотній вплив на розвиток економічної глобалізації. Навіть за умови, що Україна є державою-донором трудових ресурсів, можна виокремити не тільки негативні, а й позитивні аспекти лібералізації процесу трудової міграції. Серед них назвемо наступні: можливість відчутного поліпшення матеріального становища самих трудових мігрантів і їхніх рідних; послаблення напруги на внутрішньому ринку праці через зниження рівня зареєстрованого і прихованого безробіття; можливість відкриття власної справи завдяки заробленим за кордоном грошам і набутому досвіду; можливість підвищення освітнього рівня; надходження грошових переказів мігрантів тощо.

Проте, як зазначають дослідники [13, с. 42; 10, с. 28], результатами від лібералізації міграційних процесів користуються головним чином розвинуті країни, і передусім США та країни Євросоюзу. Очевидно саме цим пояснюється той факт, що чисельність міжнародних мігрантів у світі становить сьогодні 214-215 млн. осіб, з них 105 млн. у розвинутих країнах [18, с. 31]. Більше того, навіть в умовах фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, незважаючи на деяке зниження

темплів росту ВВП, нетто-міграція (різниця між чисельністю іммігрантів та емігрантів у річному обчисленні) майже в усіх розвинених країнах була позитивною, а в деяких ще й зростає [18, с. 32].

Конкурентні переваги, що їх отримують розвинуті капіталістичні країни внаслідок притоку дешевої та безправної робочої сили, особливо високоякісної, не підлягають жодному порівнянню з тими мізерними позитивами, що їх отримують країни-донори робочої сили. Адже сьогодні відсутні докази того, що українські мігранти масово започатковують свою власну справу на заробленні за кордоном гроші, як і нема свідчень масового підвищення освітнього та професійного рівня на чужині. Справа в тому, що наші співвітчизники в місцях імміграції працюють здебільшого не за спеціальністю, а на важких роботах у сфері будівництва, сільськогосподарства, готелях та ресторанах [19, с. 96]. Та й грошові перекази надсилають в Україну далеко не всі мігранти. Якщо серед трудових мігрантів, котрі працюють в Іспанії, 81,8% переказують гроші своїм рідним, то серед працюючих у Чехії таких 60,7%, а в Польщі – 45,9% [19, с. 98]. За умови, що в пошуках працевлаштування за кордоном з України виїхало майже сім мільйонів висококваліфікованих працівників [20, с. 249], щорічні втрати національної економіки від недовиробництва ВВП (за мінусом грошових переказів) у 2001-2009 роках складала 25-30% ВВП [21, с. 11]. Внаслідок виїзду робочої сили з України відбувається відчутне зниження трудового потенціалу та послаблення конкурентоспроможності країни, що підриває не тільки економічну, а й національну безпеку.

Нинішній етап економічної глобалізації характеризується істотним спрощенням процедури і зростанням обсягів транскордонної міграції капіталів [10, с. 27; 13, с. 42]. Відповідно до дії закону тенденції національних економік до глобалізації кожна країна може вільно виходити на світовий ринок капіталів і отримувати від цього певний вигаш. Скажімо, Китай і В'єтнам широким включенням національних економік у процеси глобалізації використали для активного залучення капіталів, технологій та професійного досвіду передових країн, що дозволило посісти відповідно перше і друге місця в світі за темпами росту ВВП [25, с. 76]. І ці досягнення науковці та політики обох країн пов'язують з вирішальною роллю державної власності, централізованою системою управління соціально-економічними процесами та керівною роллю комуністичних партій, метою діяльності яких є: зробити народ багатим, країну – сильною, побудувати справедливе демократичне і цивілізоване суспільство [25, с. 80].

Але є й інший досвід, якщо країна включається в процес переливу капіталу на засадах неолібералізму, то основні конкурентні переваги отримують багаті країни [12, с. 13; 13, с. 42]. Прослідкувати це можна хоча б на прикладі України. Внаслідок іноземних запозичень зовнішній державний борг сьогодні становить понад 100 млрд. доларів США і, за даними Національного банку, Україна до першого липня повинна сплатити нерезидентам по короткострокових і довгострокових кредитах рекордну суму – 53,5 млрд. доларів. Попередній рекорд був у 2008 році, коли довелося сплатити 52,2 млрд. доларів [22, с. 2]. Сьогодні є всі підстави твердити, що наша держава і надалі готова нарощувати зовнішні борги, оскільки в питанні залучення капіталу продовжує орієнтуватися на МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Євросоюз, США і не помічає зрослих можливостей залучення капіталу з Китаю, Росії, В'єтнаму, країн Близького і Середнього Сходу.

І така ситуація спостерігається практично в усіх країнах, котрі включилися в процес вільного переливу

капіталу на принципах, розроблених теоретиками неолібералізму. В Польщі, наприклад, гарантований державою зовнішній борг становить понад 250 млрд. доларів при хронічному річному зовнішньоторговельному дефіциті в 30 млрд. доларів [23, с. 2]. В Бразилії неоліберальні реформи, стрижнем яких, як і в Україні та інших постсоціалістичних країнах, була приватизація, сума боргових зобов'язань федерального уряду та місцевих органів влади перевищувала 320 млрд. доларів, країна опустилася з 8-го на 15-е місце по абсолютному обсягу виробництва ВВП. І тільки після того, як нове керівництво держави відмовилося від неоліберального курсу, зовнішній борг почав швидко скорочуватися, темпи приросту ВВП склали 7,5% і країна вийшла на 7-е місце в світі по абсолютному обсягу ВВП [24, с. 6-7].

Конкурентоспроможність України могла б істотно зрости і внаслідок більш повного використання національного та світового інноваційного потенціалу, запозичення досвіду створення в базових галузях економіки транснаціональних і багатонаціональних корпорацій, перенесення на національний ґрунт досвіду реформування економіки в Китаї, В'єтнамі, післяєльцинській Росії тощо. Проте розширення ринкового простору в умовах глобалізації обернеться для України вигашем лише тоді, коли високопосадовці нарешті зрозуміють, що неоліберальна модель глобалізації це – шлях на узбіччя прогресу і добробуту. Несправедливий розподіл благ від глобалізації, зазначає вже згадуваний нами директор Центра міжнародних досліджень Каліфорнійського університету М. Інтрілігейтор, породжує загрозу виникнення конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях [12, с. 13]. На думку Г. Колодко, рецесія 2008-2009 років є початком «системної кризи сучасного капіталізму... неоліберальної мутації» [13, с. 129].

До думки останнього варто було б прислухатися, адже він не тільки відомий спеціаліст в галузі ринкової трансформації постсоціалістичних країн, керівник Центра досліджень по трансформації, інтеграції та глобалізації, а й архітектор польських реформ, двічі (1994-1997 і 2002-2003 роках) міністр фінансів і віце-прем'єр Польщі. Але для нашої влади справжні світові авторитети не укажчики. І академіки Національної АН України, такі, як О. Амоша, В. Геєць, Е. Лібанова, А. Чухно та інші, також нею незатребувані. І це в той час, коли всі вони – професіонали вищого ґатунку, люди з баченням і розумінням закономірностей планетарного розвитку.

Мудрі люди вчать, як правило, на чужих помилах, а ми і зі своїх жодних висновків не робимо. Затіяли неоліберальні ринкові перетворення – розвалили економіку. Як казав Президент України В. Янукович, побудували дикий капіталізм. Взяли на себе непродумані зобов'язання при вступі до СОТ – зіткнулися з низкою негативних наслідків. В обох випадках чесні вчені та політики застерігали про можливі негативи. Не прислухались. Зараз поспішаємо зі створенням зони вільної торгівлі з ЄС. Експерти попереджають: будемо в прогаші, як і від приєднання до СОТ. І знову їхнє застереження – що воляння в пустелі. Не чуємо, не знаємо і знати не хочемо висновків авторитетних експертів та вчених про те, що Україні вигідно приєднатися до Митного союзу за участю Росії, Білорусі та Казахстану. Тільки відміна експортного мита на нафту дасть позитивний ефект для ВВП України майже в 3 млрд. доларів, на нафтопродукти – 500 млн. доларів; зниження цін на газ до внутрішньоросійського рівня – 4,5 млрд. доларів. Водночас потенціал нарощування експорту українських виробів до країн Митного союзу могло б становити 4-9 млрд. доларів щорічно [15, с. 3].

Проте цій істині, як і багатьом іншим, на нинішньому етапі глобалізації не пробитись до широких мас.

В умовах середньовіччя «за публічну боротьбу за наукову істину публічно спалювали на вогнищі, тому що так хотіла інквізиція. Тепер на місце цього засобу фізичного, психологічного і політичного терору... охоче прямують деякі ЗМІ... Вони – улюблене місце демагогів і брехунів» [2, с. 43]. В умовах нинішнього етапу глобалізації економіки вони працюють здебільшого на багаті країни і багатих індивідів. А тому й в питаннях виграшу та програшу України від тих чи інших дій високопосадовців, населення дезорієнтоване. Звідси і його неадекватна поведінка.

Висновки. Досліджуючи дію закону тенденції національних економік до глобалізації, ми були далекі від думки, що ця стаття суттєво змінить погляди наших співвітчизників на сутність, виклики та перспективи глобалізації для України. Її поява цілком виправдана вже тим, що орієнтує вдумливого читача на роздуми, які небезуспішно намагаються приспати завсідники окремих набридливих ЗМІ. Водночас, як вже зазначалося, ми не претендуємо на істину у вищій інстанції, адже її знаходять тільки в дискусії.

Список джерел

- Ленін В.І. Повне збір.тв., т.41. – 670 с.
- Колодко Г. Мир в движеніи (пер. с пол. Ю.Чайникова) / Гжегож Колодко. – М.: Магистр. – 2009. – 575с.
- Валлерстайн И. Миросистемный анализ. Введение (пер. с англ.) / И. Валлерстайн. – М.: Территория будущего. – 2006. – 248с.
- Пантин В.И. Циклы и волны глобальной истории / В.И. Пантин. – М.: «Новый век». – 2003. – 276с.
- Білорус О. Політична економія глобалізму і проблеми структурної модернізації національної економіки / О. Білорус. – Дослідження міжнародної економіки. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2 (67). – С. 2-26.
- Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ. – 2005. – 203 с.
- Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос. – 2003. – 617с.
- Бабурина О.Н. Новая парадигма мирового порядка в системе глобального капитализма / О.Н. Бабурина // Международная экономика. – 2011. – №7. – С. 11-22.
- Globalization, Growth and Poverty: Building an inclusive World Economy. –World Bank. Washington. – 2002.
- Шамрай Ю.Ф. Глобализация и конкурентоспособность национальной экономики: проблемы взаимодействия / Ю. Ф. Шамрай // Международная экономика. – 2011. – №7. – С. 23-29.
- Карпов С.А. Глобализация экономики: промежуточные итоги дискуссии / С.А. Карпов // Международная экономика. – 2011. – №7. – С. 5-10.
- Интрилигейтор М.Ф. Сущность наших текущих экономических проблем в глобальном мире / Майкл Д. Интрилигейтор // Международная экономика. – 2011. – №9. – С. 11-14.
- Колодко Г.В. Глобализация, трансформация, кризис – Что дальше? / Г.В. Колодко. – М.: Магистр. – 2011. – 176 с.
- Хаттон У. Мир, в котором мы живем (пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева) / У. Хаттон. – М.: Ладомир. – 2004. – 556с.
- Приоритеты социально-экономической политики на 2012 год / Киевский вестник // 2011. – 27 сентября. – С. 3.
- Казнин В. Почему олигархия тянется к западу? / В. Казнин // Киевский вестник. – 2011. – 15 октября. – С. 2.
- Кузьменко М. Откровение от премьера / М. Кузьменко // Киевский вестник. – 2011. – 24 сентября. – С. 2.
- Цапенко И. Экономический цикл и международная миграция населения / И. Цапенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №8. – С.31-42.
- Бубликов В. Украинские иммигранты в Испании: основные черты сообщества / В. Бубликов // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №9. – С. 95-99.
- Migration and Remittances Factbook 2011: Ind Edition. – Washington: The World Bank, 2010. – 256p.
- Ромашенко Т.І. Стратегія участі України у світових процесах трудової міграції. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Донецьк. – 2011. – 20с.
- Лошкарев М. Трясина «рекордов» / М. Лошкарев // Киевский вестник. – 2012. – 21 января. – С.2.
- Беркут И., Василишин Р. Ще не вмерла Україна / Беркут И., Василишин Р. // Киевский вестник. – 2011. – 27 декабря. – С.2.
- Теперман В.А. Бразилия – «восходящий гигант» мировой экономики / Теперман В.А. // Международная экономика. – 2011. – №8. – С. 4-13.
- Локшин Г. Ханой: курс на «социализм с вьетнамским лицом» / Локшин Г. // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – С. 76-88.

І. Куліш
м. Львів

КОРЕЛЯЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ СЕЛА І РЕАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ДРІБНИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Постановка проблеми У сучасному українському суспільстві відбуваються кардинальні зміни світогляду щодо засад, пріоритетів та мотивації усіх сторін життя. Дані тенденції не оминули аграрну сферу та село, виявивши багато проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру. Адміністративно-командні методи управління відійшли у минуле, відбуваються ринкові перетворення, які зумовили впровадження економічних методів управління, утвердження толерантності та плюралізму. Суспільство погодилось на справедливую нерівність, що не означає згоди на соціально-економічну диференціацію територій. Із здобуттям незалежності та формуванням ринкових відносин логічно було очікувати розквіту села та аграрної сфери, однак цього не ста-

лося, навпаки спостерігається деградація та занепад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень окремих аспектів проблеми неефективності державних програм розвитку села та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України висвітлені у працях вітчизняних вчених Є.І. Бойка [1], В.В. Борщевського [2], В.Г. Галанця [3; 4], Ю.Е. Губені [5;6], С.І. Дем'яненка [7], О.І. Павлова [8], Н.М. Ткаченко [9], Г.В. Черевко [10] та багатьох інших. Однак, на жаль, через чисельні зміни законодавства, державних та регіональних концепцій і програм спрямованих на розвиток сільських територій, наслідки їх впровадження вимагають подальшого дослідження.

Формулювання мети статті У радянський час